

Simone de Beauvoir

Starost, 1. del

Ljubljana; OPRO, zavod za aplikativne študije, 2018

Stari se ne rodimo, stari postanemo. Ob izidu monografije Starost Simone de Beauvoir

V svojem odločilnem delu *Drugi spol* (1947) Simone de Beauvoir zapiše, da se ženska ne rodi ženska, marveč ženska postane.¹ Podobno bi lahko dejali za stare. Kako živimo v starosti, je namreč odvisno od celote življenja, okolja in družbe, in prav o razmerju med starimi in družbo (v zgodovini in danes) razpravlja avtorica v *Starosti*, monografiji, ki je izšla v slovenskem prevodu.

»Starost je sramotna skrivnost, zavita v tišino,« trdi v svoji študiji *Starost* in ker »intelektualci niso intelektualci, če ne presežejo interesov svojega družbenega razreda in se ne posvetijo skupnosti«, se je tudi sama spoprijela s feminističnimi vprašanji in kasneje z vprašanjem starosti.² Njena monografska študija *Starost* je bila nekoč prelomna, danes pa znova odpira številna stara in nova vprašanja o starejših in družbi, o tem, kaj pravzaprav je starost in kakšno mesto imajo starejši v družbi.

V stari Grčiji so na agori svobodnjake vabili k razmišljanju o javnih rečeh z besedami, ki so postale slovite: »Naj vsakdo pove svoje mnenje, *tudi* tisti, ki jim je petdeset let.«³ Členek *tudi* danes srečujemo domala vsakokrat, ko se omenja stare. Na videz neškodljiva beseda skriva v sebi vso razlago položaja starejših v družbi. Vanjo so povabljeni le izjemoma! So »izgnanci« iz družbe, pravi Simone de Beauvoir.

O kom torej govori njena študija in o kom govorijo druge študije o starosti? Iz besedil starogrških govornikov (86 besedil), denimo, zvemo, da je človek star pri petdesetih (današnji

¹ De Beauvoir, S. (2013) *Drugi spol*. Ljubljana: Krtina.

² De Beauvoir, S. *Les Mémoires de Simone de Beauvoir*. France Culture.
<https://www.franceculture.fr/emissions/les-chemins-de-la-philosophie/les-memoires-de-simone-de-beauvoir>, Pridobljeno 20/02/2019.

³ Corvisier, J. N. *La vieillesse dans le monde antique: aspects démographiques et conséquences sociales*.
<https://journals.openedition.org/etudesanciennes/1032>. Pridobljeno 02/02/2019.

mladi stari) in je star, ko mu je več kot 70 let (stari stari). Moški so v povprečju stari pri 60-tih, nekatere družbene funkcije pa so *modrim*, torej starim, moškim v povprečju odvzete pri 60-tih. Takrat prenehajo biti sodniki, arbitri, nimajo več vojaških funkcij. Stari Atenci ne gredo več na vojno, prevzamejo pa nadzor nad ozemljem in utrdбами. Za zdravnike je nekdo starec, ko doseže 56 let (študije okostja). Ženske umrejo v povprečju prej kot moški in starajo se bojda tudi hitreje; otroke imajo lahko do 50 let, moški do 70 let starosti ..., trdi Aristotel. Stare smešijo že takrat. Aristofan npr. prikaže staro žensko, ki je brez zob, zgubana, izsušena, strašljiva kot gledališke maske. Ko ženske niso več zmožne dati življenja, zgubijo ves svoj pomen. Tako o starosti v Stari Grčiji.⁴

V današnji porabniški družbi se proti starosti borimo s sredstvi, ki nam jih ta družba vsiljuje ali ponuja. Danes so stari že tisti, ki jim je zgolj štirideset let (starejši delavci), pa tudi drugi v poklicnem obdobju in tisti v visoki starosti nad osemdeset let. Prav dosti se ni spremenilo od antike do današnjih dni! Toda današnja družbena situacija je drugačna. Danes smo dojeli, da v razvitih državah starih verjetno ne bo več moč spregledati in utišati. V nasprotnem primeru se bo to godilo v škodo vse družbe! Če pomislimo, da do leta 2039 število mladih ne bo naraščalo, število starih nad 65 let pa se bo, nasprotno, občutno povečalo, da bo leta 2060 že vsak osmi prebivalec star 80 let in več, bo nujno razmišljanje o starejših spremeniti. Pa ne le razmišljanje tudi postopke v zvezi z njimi.

O monografski študiji Starost

Spričo povednega se zdi Starost, monografska študija Simone de Beauvoir, nadvse aktualna, berljiva vsekakor, zaradi svojih človeških in družbenih sporočil. V izvorniku je bila izdana pri pariški založbi Gallimard pred domala petimi desetletji, saj je izšla že leta 1970, sredi »slovitih tridesetih let« nenehne gospodarske rasti (v obdobju 1945-1975). Pa je ta napredujoča družba bolje obravnavala stare? Preberimo monografijo Starost in presodimo sami! Leta 1986 so monografijo izdali tudi v srbohrvaškem jeziku pri Beograjski založbi BIGZ. V slovenščini bo zdaj izšla prvič. Nedvomno jo bomo danes znova ali prvič prebirali s široko razprtimi očmi in s kritične distance, kakršno narekuje današnji čas.

⁴ Ibidem

Od tistih let je marsikaj preživelo, trdno vlito v slabšalne ali pozitivne družbene stereotipe o starejših in predsodke o njih, v oblike diskriminatorne obravnave starih. Pa bi lahko bilo drugače, saj se je v zadnjih dveh desetletjih zanimanje za starost z medicinskega, sociološkega, psihološkega, antropološkega, politološkega, geragoškega, umetnostnega, kulturnega, ekonomskega in še katerega vidika poglobilo in okrepilo. Še več, ker raziskovanje in znanje o starejših in starosti danes stopata v ospredje zanimanja, se nam lahko zazdi, da se nam je odprla nekakšna nova tema, a kaj ko tema starosti in starih nikakor ne more biti nova, saj se je človek zmeraj staral in vprašanja starejših so od nekdaj predmet obravnave medicinskih in književnih besedil. Tako je študija Simone de Beauvoir o starosti celostna in aktualna, saj gre za človeka, le družbeni kontekst je danes drugačen in bralec bo lahko ugotavljal podobnosti in razlike družbenih kontekstov ter njihov vpliv na položaj starih.

Starost od poglavja do poglavja

Prvi del monografske študije avtorica posveti temam, kot so starost in biologija, podatki, ki jih prinaša etnologija, starost v zgodovini in starost v današnji družbi.

V prvem poglavju Starejši in biologija Simone de Beauvoir poudari, da staranje prizadene presnovne procese. Našesteje pojave, kot so gubanje kože, tanjšanje las, tanjšanje zgornje ustnice itd. Človek se fizično vidno spreminja. Čuti dotika, okusa, vonja izgubijo nekdanjo ostrino. Srce se je manj zmožno prilagajati, a starejši so manj občutljivi za nalezljive bolezni kot mladi itd. Kogar ti procesi zanimajo, bo lahko o njih zdaj bral na enem mestu. Ni rečeno, da vsa spoznanja držijo, na tem področju je najverjetneje še veliko sodobnejših spoznanj. Simone de Beauvoir pa opozori na to, da je za nekatere starost še vedno bolezen, kar ne drži. Starost je preprosta zakonitost življenja in ne more biti bolezenski pojav. Res je sicer, da bolezen pospešuje staranje in da starost vodi v patološke motnje. Med osebami iste starosti so razlike lahko občutne. Avtorica se tako sprašuje o tem, kaj je neizogibno v starosti in kaj je posledica družbenega pogleda na starost. Danes bi nedvomno dodali še, kaj je posledica posamičnega življenjskega scenarija.⁵

⁵ Berne, E. (1989) Šta kažeš posle zdravo, Nolit, Beograd.

V *drugem poglavju* zvemo, da je izkustveno znanje starejših njihova največja prednost. Toda starejše so nekoč, in tudi danes ni dosti drugače, »izgnali« iz družbe. Starejši niso bili več zmožni fizičnega dela, njihova usta so bila odveč in so bila v breme drugih. Vsaka družba želi preživeti in strošek starosti se tako zdi odveč. Današnja družba si je celo izmislila politiko dejavne starosti, politično najboljše vizije starosti, kot pravijo. Resnično želi zadržati stare v svoji srčiki, a kaj, ko so ukrepi politike dejavnega staranja takšni, da zavirajo dejavno sodelovanje *vseh* generacij, brez česar dejavnega staranja ni. Toda zakaj? Zakaj vseživljenjskega izobraževanja ne more spremljati vseživljenjsko delo, se sprašuje Ana Krajnc.⁶ Plačano in neplačano, javno delo je najmočnejši dejavnik integracije.

V *tretjem poglavju* je med drugim zapisano, da v številnih skupnostih, kjer vodja izgubi moč, ni več zaščite za druge, zato je treba vodjo dovolj zgodaj ubiti in odstraniti, še preden mu poide moč. Običaji, ki so vladali v zgodovini, v marsičem nakažejo, kaj se dogaja v današnjih družbah. Pa saj se ne moremo sprenevedati, da je danes drugače! Ni slučajno, da denimo v današnjih farmacevtskih podjetjih, še posebej v njihovih oddelkih za raziskovanje, posebej cenijo novo in sveže znanje mlajših in tako pojenjuje moč in veljavo izkušenih in starih raziskovalcev; ni slučajno, da slavnega kirurga, ki je bil še nedavno ponos bolnišnice, odstavijo z žaljivkami, rekoč, da ne spremlja najnovejše literature, da je metuzalem, da je kriv za to in ono. Ni slučajno, da se po spletu študenti pogovarjajo o profesorju, rekoč: »On je sicer star, a je zelo prijazen«. Mero vsemu dajejo generacije na sredi, one odločajo o tem, kdo jih bo vodil ... in kako.

Tudi danes stari ljudje prenehajo biti subjekti in prevzamejo vlogo objekta, ki mu želijo drugi urejati življenje, postavljati meje. Stare ljudi smešijo. Danes to kot obliko starizma zlahka zaznamo v evropskih igranih filmih in drugod, podobno kot nekoč v starogrški književnosti. Dovolj je, da si danes ogledamo reklamo za vpis starejših študentov nad 45 let na univerzo v Gradcu. Prikazuje starega Punka z verigami, petelinjo pričesko in indeksom. Zasmehovanje starih ima svoje mesto v naših družbah.

⁶ Krajnc, A. (2016) Starejši se učimo: Izobraževanje starejših v teoriji in praksi Ljubljana, Univerza za tretje življenjsko obdobje, združenje za izobraževanje in družbeno vključenost, 2016.

Stari so nekoč v družbi zgubili moč, so pa jo zadržali znotraj družine. Pater familias je imel v starorimski družini brezmejno moč, razpolagal je z življenjem in smrtjo vseh družinskih članov. Sin, ki je poskušal ubiti očeta, je bil v očeh vseh pošast in izločili so ga iz družbe. Najbolje pa so bili, in so še zmeraj, sprejeti tisti »starci, ki so veseli, duhoviti, dobri z mladimi, mladega srca in poznavalci življenja«. Tisti, ki ničesar ne zahtevajo in niso moteči.

Zadnje poglavje prvega dela monografije Starost se zdi posebej dragoceno za našo obravnavo in za bralca zanimivo. Tako bo lažje odkril pojave današnje družbe. *Zadnje poglavje prvega dela* monografije je kritika družbe, ki pušča ob strani nekatere obrobne družbene skupine. Simone de Beauvoir opozarja, da so starci naša prihodnost in to bi moral vedeti prav vsak; da je potrebna vzajemnost, pravi, kajti ta prinaša medsebojno potrjevanje generacij in usklajevanje ciljev mladih in starih. Stari ljudje, ki ne sodelujejo v družbi, so odtujeni in vedeti je treba, da dejavni ne prepoznajo in ne potrjujejo nedejavnih. Zmeraj je bilo tako, tudi danes je, zato si je treba prizadevati za družbeno integriranost starejših.

Simone de Beauvoir trdi, da so »družbeni ideologi spodbudili razmišljanje o starejših kot o bitjih, ki nam niso podobna«, ki so drugačna, drugačna od mladih. Pripisali so jim modrost, a opisovali so jih tudi kot prismuknjence, ki zgubljeno ponavljajo zmeraj iste zgodbe. Simone de Beauvoir pravi, da so stari ljudje izgnanci, to smo že povedali. V nekaterih državah pa so nekateri vendarle vključeni v družbo in imajo moč odločanja preprosto zato, ker so bogati. V nekdanjih socialističnih državah se zdi, da celo to ne drži povsem. Vse naj bi bilo novo in drugačno, mi pa vemo, da se po vseh večjih družbenih prekinitvah (in takšnih je v nekdanjih socialističnih državah veliko!) ruši, kar je staro, tudi stari ljudje.

Politika proizvaja nevredno starost, trdi pisateljica, ki je posledica izkoriščanja delavcev, razpada skupnosti, je posledica revščine in birokratske kulture, kulture mandarinov, visokih uradnikov, trdi Simone de Beauvoir s perspektive svojega časa.

Zaključek

Čeprav je pisanje Simone de Beauvoir dokaj kritično in mestoma zveni zastarelo - kajti zastarel je družbeni kontekst, sredi katerega obravnava starost, kontekst, ki nikakor ni identičen z današnjim - pa je delo Starost eno tistih redkih del, ki nas navajajo na širše

razmišljanje o človeku, njegovi družbeni vrednosti in njegovem položaju v družbi, razmišljanje o ljudeh na splošno, o starejših posebej. Še več, navaja nas na delovanje. Optimistično lahko trdimo, da glede na to, da danes moč telesa ni več najpomembnejša, da se oblike dela množijo, da smo prisotni na socialnih omrežjih ne glede na to, koliko smo stari, lahko trdimo, da so stari pogosteje sprejeti v družbo kot nekoč. Toda izpolniti morajo vse pogoje, ki jih morajo izpolniti tudi mlajši. Morajo ohranjati vedoželjnost, ustvarjalnost, odprtost za nenehne spremembe, učljivost, morajo delovati, dosegati skupne cilje skupaj z drugimi generacijami.

Monografija je pomemben, avtentičen dokument časa, v katerem je delo nastalo. V tem je morda tudi prednost tega dela, kajti sili nas v razmišljanje o starih ljudeh in razmišljanje o analogiji med preteklo in današnjo družbo, o njunih vrednotah, našem razmišljanju in postopanju.

Dr. Dušana Findeisen